

SZEMIOT

Kierdeja); gatunek ten służy ponadto wyrażaniu troski obywatelskiej wywołanej neg. zjawiskami społ. (*Tren na wygnaną sprawiedliwość*).

Sz. parafrazował opowieści romansowe z przypisywanego H. → Morsztynowi zbioru *Antypasty małżeńskie*, wyzyskującego motywy *Dekameronu* G. Boccaccia (*Historia o Przemysławie, Historia ucieczna o Galezyjusie*); dokonał przeróbki *Heroid* Owidiusza (*Opisanie męskiej natury białogłowskiej*), przełożył z języka łac. *Uważenie mizernego żywota ludzkiego z Joba świętego wyjęte* i napisał kreujące przedhist. dzieje Polski *Kompendium książąt i królów polskich [...] od roku 550*; ważnym dokumentem pol. kultury duchowej i materialnej XVII w. jest nawiązujący pod względem gatunku do itinerariów *Diariusz peregrynacji na różne miejsca święte szczęśliwie odprawionej anno 1680*, w którym relacji rel. z pielgrzymki do kalwarii towarzyszą informacje dotyczące sztuki baroku, obyczajowości, budownictwa obronnego i krajoznawstwa; dzieło wieńczy tekst poświęcony niebiańskim patronom wyprawy *Podziękowanie Majestatu Pańskiemu za szczęśliwe odprawienie wizyty miejsc świętych oraz i Bogarodzicy Pannie Przenajświętszej za osobliwe patrociniem* (w: *Ze starych rękopisów*, Wwa 1979, 97-131; niektóre utwory w: *Wiersze wybrane* Poezja 12(1977) z. 5-6, 110-127; *Sumariusz wierszów*, Wwa 1981 oraz antologiach: *Poeci polskiego baroku*, Wwa 1965, II 290-298, *Bogarodzico-Dziewico*, Wwa 1983, 1987², 83-88, *Mała muza. Od Reja do Leca*, Wwa 1986, 150-151, *I w odmianach czasu smak jest*, Wwa 1991, 563-569, *Przedziwna Matka Stworzyciela Swego*, Wwa 2008, 249-250, 344-348, 434-435).

L. Kamykowski, *Stanisław Samuel Sz.*, Lb 1937; J. Pelc, *Stanisława Samuela Sz.*, „*Satyr prosty ad instar „Satyra” Kochanowskiego*”, w: *Miscellanea staropolskie*, Wr 1962, VI 96-99; M. Korolko, *Ze starych rękopisów*, Wwa 1979, 89-96; tenże, *Stanisław Samuel Sz. – poeta sarmackiej prowincji*, w: S.S. Szemiot, *Sumariusz wierszów*, Wwa 1981, 5-25; A. Rachuba, *Kilka uwag o Stanisławie Samuele Sz.*, ORP 31(1986) 119-125; M. Włodarski, *Barokowa poezja epicedialna*, Kr 1993, 147-204, 241-247; M. Jurkowski, *Rutenizmy i orientalizmy w „Sumariuszu wierszów” Stanisława Samuela Sz.*, *Język Polski Dawnych Kresów Wschodnich* 1(1996) 297-304; K. Kupiszewska-Grzybowska, *Kartka z historii języka polskiego*, PFI 45(2000) 319-322; I. Teresińska, *DPPol* IV 190-191 (bibliogr.); D. Wereda, *Diariusz podróży Stanisława Samuela Sz.*, *Wschrh* 1(2004) 49-59; D. Chemperek, *Sz. – epigramatysta*, *AnUMCS(FF)* 23(2005) 91-100; *Człowiek w literaturze polskiego baroku*, Siedlce 2007, 277-341; J. Niedźwiedz, A. Rachuba, *PSB XLVIII* 160-161.

Donat Niewiadomski

SZEMUD, parafia w dek. kieleńskim w archidiec. gdańskiej.

Wieś, dawniej określana jako Szywnwałd lub Szenwałd (od niem. Schönwalde), od 1920 funkcjonuje pod obecną nazwą; po raz pierwszy wzmiankowana była 1310 lub 1311; do 1466 stanowiła własność krzyżacką, potem król.; od 1772 znajdowała się w zaborze prus., po 1918 wróciła do Polski. Parafię w Sz. założyli Krzyżacy w 2. poł. XIV w.; po wojnie 13-letniej (1454-66) tutejszy kościół stał się filią par. w Kielnie i w 60. latach XVI w. został z nią przejęty przez protestantów (wówczas co 3. niedzielę nabożeństwo odprawiał tu predykant luterański), 1584 opiekował się nim prob. z Chwaszczyna, po → rekatolicyzacji par. kieleńskiej 1596 pozostał jej filią, od 1908 ponownie jest siedzibą samodzielnej parafii; w okresie staropol. kościół był drewniany; 1827 postawiono ceglano-drewniany; obecny, wzniesiony 1933-34, został konsekrowany 1966 przez bpa K.J. Kowalskiego; od 2. poł. XVII w. jest pod wezwaniem św. Mikołaja (wg wizytacji z 2. poł. XVI w. ołtarz gł. dedykowany był św. Mikołajowi i św. Małgorzacie); na terenie parafii znajduje się kaplica pod wezw. NMP w klasztorze rodziny monastycznej od Betlejem, Wniebowzięcia Najśw. Dziewicy i św. Brunona w Grabowcu.

SGKP XII 122-123; SzmPl (1922) 24, (1927) 54, (1933) 92, (1975) 232; *Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny*, Pl 1928, 741-743; B. Bork, *Sz. Standar i herb gminy na tle dziejów wsi, parafii i samorządu lokalnego*, Bojano 1993, 1994², 39-43; SzmGd (1993) 221, (2011) 567-568.

Tomasz Nowicki

SZENJANG → Mukden.

SZENSZTACKI RUCH, Dzieło Szensztackie, Ruch Apostolski z Schönstatt, niem. *Schönstatt-Bewegung*, forma realizacji apostolatu głoszonego przez → Wincentego Pallottiego, zapoczątkowana 1914 przez J. → Kentenicha w Vallendar k. Koblencki w celu aktywizowania świeckich (→ laikat).

1. D z i e j e – Początki r.sz. związane są z Vallender-Schönstatt, dokąd 1901 → pallotyni przenieśli szkołę mis. z Ehrenbreitstein k. Koblencki (1911 zbudowali dom studiów); ojcem duch. w niższym seminarium duch. został tam Kentenich, który 1912-13 założył związek mis., przekształcony 1914 w kongr. mariański, mającą na celu odnowienie wiary; jej członkowie gromadzili się w kaplicy cmentarnej pod wezw. Michała Archaniola (należącej niegdyś do zał. 1143 klasztoru Augustianek), którą Kentenich postanowił przekształcić w miejsce pielgrzymkowe (obecnie pod wezw. MB Trzykroć Przedziwnej i Zwycięskiej Królowej z Schönstatt, stanowi duchowe centrum r.sz.); idee r.sz. rozpowszechniano m.in. przez konferencje Kentenicha, czasopismo „*Mater Ter Admirabilis*”, Ruch Apost. (zał. 1919), Ligę Apost. oraz Związek Kobiet (1920); 1926 powstały marianki z Schönstatt (→ instytuty świeckie V 29°), a 1938 panie z Schönstatt (→ instytuty świeckie V 36°); po 1933 r.sz. uznano za sprzeczny z ideami → narodowego socjalizmu i doprowadzono do jego zdelegalizacji (Kentenicha uwięziono w Dachau); po II wojnie świat. rozwój r.sz. wspomagał gen. pallotynów W. → Turowski, który mianował Kentenicha specjalnym delegatem; VIII Kapituła Gen. (1947) uznała, że r.sz. nie jest sprzeczny z ideami Pallottiego i pokrywa się z apost. założeniami pallotynów, ale nie stanowi wyłącznej i obowiązującej formy apostolatu w stowarzyszeniu, i pozostawiła każdej prowincji swobodę działania; na tej podstawie pallotyńskie prowincje niem. i szwajc. oraz region austr. przyjęły zasady r.sz. jako obowiązującą formę apostolstwa; podczas wizytacji kan. zarządzanej przez Stolicę Apost. Turowski bronił Kentenicha (w konsekwencji odsunięto Turowskiego od funkcji generała); na pocz. 60. lat XX w. ponownie pojawiły się kontrowersje wokół r.sz.; w celu podporządkowania pallotyńskim niezależniącym się r.sz. wizytator apost. S. → Tromp odsunął jego dotychczasowe kierownictwo (Kentenich opuścił Europę), co doprowadziło do wewn. podziału; 1964 bpi niem. jednomyślnie opowiedzieli się za niezależnieniem ruchu od pallotynów; 18 X 1964 bp Fuldy A. Bolte ogłosił w Schönstatt dekret pap. Pawła VI i Kongr. Zakonników o oddzieleniu r.sz.; zatwierdzono wówczas nowy statut gen.; 1965 Bolte erygował ojców szensztackich (→ instytuty świeckie IV 1, 8°), którzy przejęli kierownictwo ruchu; sprawy wzajemnych relacji z pallotyńskimi zostały ostatecznie uregulowane tego roku na XI Kapitułe Gen.; r.sz. obecny jest w ponad 60 państwach, najliczniej w Niemczech i Ameryce Pd.; ma 44 regionalne centra oraz 200 sanktuariów, zorganizowanych na wzór sanktuarium w Schönstatt.

2. Struktura – R.sz. obejmuje instytuty, związki oraz ligi, a jego poszczególne wspólnoty są autonomiczne; jego fundament stanowią: ojcowie szensztaccy, księża szensztaccy, marianki z Schönstatt, panie z Schönstatt, marianie z Schönstatt i Instytut Rodzin Szensztackich; do związków (księży, mężczyzn, kobiet, rodzin, matek, chorych) i lig (kapł., diakońskich, męskich, żeńskich, rodzinnych, młodzieżowych, studenckich) przystępuje się przez zawarcie przymierza miłości z Matką Bożą, stanowiącego obok duchowości jedyny element wspólny z r.sz.; wokół sanktuariów MB Trzykroć Przedziwnej, wznoszonych po II wojnie świat., rozwinął się ruch pielgrzymkowy związany z apost. formacją i zawarciem przymierza miłości.

Kierowniczą rolę dla całego r.sz. odgrywają ojcowie szensztaccy, liczący ok. 400 członków w Anglii, Argentynie, Australii, Austrii, Brazylii, Burundi, Chile, Czechach, Ekwadorze, Hiszpanii, Indiach, Meksyku, Niemczech, Paragwaju, Polsce, Portugalii, Republice Pd. Afryki, Stanach Zjedn. i Szwajcarii; od 2003 przełożonym gen. jest H. Walter.

3. **Duchowość** – Najistotniejszą cechą pobożności r.sz. jest maryjność z akcentem na posłannictwo Matki Bożej w dziele Jej Syna; Maryja była dla Kentenicha najdoskonalszym uosobieniem „nowego człowieka”, do którego zmierza dzieło zbawcze Jezusa Chrystusa; r.sz. swój oryginalny charakter zawdzięcza przymierzu miłości zawieralnemu przez jego członków z MB Trzykroć Przedziwną (Mater Ter Admirabilis); ścisła więź z Maryją prowadzi do ukształtowania postawy świadomego i dobrowolnego życia w przymierzu z Bogiem oraz oddania się Mu.

Praktyka przymierza miłości doprowadziła do powstania szensztackiej nauki o ideale świętości dnia codziennego, mającej kształtować życie rodzinne, społ. i zawodowe w duchu NT, prowadzące do uświęcenia świata; z życia w przymierzu miłości z Maryją wypływa postawa wielkoduszności; dla jej osiągnięcia Kentenich zalecał stosowanie zobowiązań oraz zachowanie wolności opartej na miłości; szensztackie instytucje świeckie realizują to w tzw. kontrakcie, który ogranicza się do umowy między osobą a wspólnotą, bazującej na prawie naturalnym; przez poświęcenie się MB Trzykroć Przedziwnej nabiera on charakteru rel. jako całkowite ofiarowanie się Bogu.

Wspólnoty szensztackie dążą do tworzenia wspólnot na wzór rodziny; sanktuarium MB Trzykroć Przedziwnej jest dla członków r.sz. miejsce rodzinnym, w którym odnajdują źródło swoich duchowych narodzin i ojczyznę; więź z założycielem prowadzi ich do głębszego przeżywania obecności Boga Ojca.

4. **W Polsce** – Pierwsi pallotyni pol. spotkali się z ideami r.sz. podczas studiów w Niemczech; ich szczególnymi propagatorami byli A. Urban SAC oraz M. Czerwińska, zajmująca się ligą szensztacką na Pomorzu, Śląsku i w okolicach Berlina (podczas II wojny świat. kontaktowała się z Kentenichem, uwięzionym w obozie koncentr.); po zakończeniu wojny idee szensztackie propagowali pol. duchowni, którzy spotkali się z Kentenichem w Dachau (m.in. bp I. Jeż); dzięki zabiegom Urbana (1947-80 dyr. r.sz. w Polsce) 1945 Kentenich mianował Czerwińską przełożoną marianek z Schönstatt w Polsce; za zgodą administratora apost. Dolnego Śląska K. → Milika zorganizowała ona dom w Ząbkowicach Śląskich (wspierali ją L. → Cieślak i F. Madej) z nowicjatem (od 1947); mianiki z Schönstatt objęły placówki 1949 w Poznaniu, 1950 Otwocku, 1954 Wałbrzychu i 1960 Zakopanem (powstawały przy nich grupy szensztackie); 1954 przy kaplicy MB Trzykroć Przedziwnej w Ząbkowicach Śląskich zorganizowały one sanktuarium (1958 zrezygnowały z placówki); 1964 erygowano regię pol. (43 członkinie); 1981 poświęcono sanktuarium MB Trzykroć Przedziwnej w Otwocku; mianiki z Schönstatt prowadzą pracę apost., formacyjną i mis. na Białorusi (Grodno, Mosty) i w Rosji (Moskwa, Sankt Petersburg); obecnie pol. mianiki z Schönstatt mają 12 placówek, dom prowincjalny, formacyjny oraz wspólnotę kontemplacyjną w Otwocku; od 1992 panie z Schönstattom mają dom przy sanktuarium MB Trzykroć Przedziwnej w Zabrze.

W 1981 powstał, za zgodą kard. S. Wyszyńskiego, dom ojców szensztackich w Józefowie k. Warszawy; obecnie przełożonym prowincji pol. i krajowym duszpasterzem r.sz. jest A. Sosna; w Polsce powstały również Związek Księży Diec. i Liga Księży Diec.; sanktuaria szensztackie istnieją w Bydgoszczy, Józefowie k. Warszawy, na Górze Chełmskiej k. Koszalina, w Opolu, Otwocku i Zabrze.

J. Kentenich, H. Schlosser, *Allgemeine Prinzipienlehre der Apostolischen Bewegung von Schönstatt. Einführungstagung für Priester*, Pa 1928, 1999; F. Kastner, *Unter dem Schutze Mariens. Untersuchungen und Dokumente aus der Frühzeit Schönstatts 1912-1914*, Pa 1939, Lm 1952²; J. Kentenich, *Das Lebensgeheimnis Schönstatts I-II*, Vallendar 1952-72; Schönstatt. *Zur Geschichte und Struktur einer apostolischen Bewegung*, Mr 1963; E. Monnerjahn, *Schönstatt. Eine Einführung*, Vallendar 1966, 1993²; Schönstatt. *Die Gründungsurkunden*, Vallendar 1967, 1995²; A. Menningen, *Christ in welthafter Existenz. Die theologischen Grundlagen der Säkularinstitute Schönstatts, verglichen mit einschlägigen Aussagen des II. Vatikanischen Konzils*, Vallendar 1968, 1969²; tenże, *Pater Kentenich. Bekenner von Dachau*, Vallendar 1974, 1982³ (*Ojciec Kentenich – wyznawca z Dachau*, Pz 2011); *Schönstatt-Lexikon. Fakten – Ideen – Leben*, Vallendar 1996, 2002²; LZP

(1998) 330-331; J. Marecki, *Zakony w Polsce*, Kr 2000, 80; P. Janowski, *Ks. Józef Kentenich i początki r.sz. w Polsce (do 1946 roku)*, RTK 48(2001) z. 4, 131-162; M. Kopacz, *Drogi kształtowania nowego człowieka w r.sz. Studium teologiczno-moralne*, Wwa 2001; J.A. Komor, *Osoba jako podmiot wychowania w koncepcji pedagogicznej ks. Józefa Kentenicha*, Świder 2003; M.E. Pawlisz, *Formacja małżeńska w duchowości szensztackiej*, Op 2003; P. Wolf, *LThK IX* (2006) 213-214; B.M. Migacz, *Szensztacki Instytut Sióstr Maryi w Polsce 1946-2006*, Ząbki 2009.

Stanisław Józef Koza

SZENTKUTHY MIKLÓS, właśc. **Pfisterer**, ur. 2 VI 1908 w Budapeszcie, zm. 18 VII 1988 tamże, pisarz, krytyk lit., tłumacz.

Od 1926 studiował filologię ang. i franc. na uniw. w Budapeszcie; 1931-32 przebywał na stypendium w Londynie; do 1948 był nauczycielem języków węg. i ang. w gimnazjach, później w technikum ekon.; po 1958 całkowicie poświęcił się piśtarstwu. W metapowieści *Prae* (I-II, Bu 1934, 1980²) Sz. wyszedł poza tradycyjne metody pisania, zrezygnował z porządku chronol., wprowadził własne rozumienie czasu; jego przepelnioną asocjacjami prozę zdominowały rozważania z zakresu historii sztuki, teorii powieści, muzykologii i estetyki; inspiracją były dla niego gł. dzieła filoz. E. Husserla, *Sein und Zeit* M. Heideggera, publikacje A. Einsteina, G.J. Plancka i W. Heisenberga, a także zbiory wsch. British Museum i londyńskie ekspozycje sztuki współcz.; ważne miejsce w jego dorobku zajmuje cykl utworów prozą *Szent Orpheus breviarium* (I-V, Bu 1973-93), zainspirowany wystawianym w 30. latach XX w. przez operę budapeszteńską *Orfeuszem* C. Monteverdiego w instrumentacji O. Respighiego (spektakl wywarł na Sz. tak silne wrażenie, że prawie codziennie był w operze), a także lekturą *Zmierzch Zachodu* O. Spenglera i żywotów świętych A. Schütza; inspiracją dla 4. cz. był album miniatur per. A. Chestera Beatty'ego; w utworze, uchodzącym za cykl apokryfów powiązanych tematycznie z mitologią i hagiografią, Sz. pokazał, że Wschód ma do zaferowania wartości mało znane mieszkańcom Europy; przedstawił tu wędrowkę umysłu ludzkiego przez dzieje ludzkości, prezentując erudycję w dziedzinie historii, sztuki i filozofii; będąc agnostykiem, prezentował pogląd, że historią świata rządzą irracjonalne siły; jest również autorem powieści biogr., m.in.: *Divertimento* (Bu 1957; o W.A. Mozarcie), *Doktor Haydn* (Bu 1959), *Händel* (1967), *Szaturnusz fia* (Bu 1966; o A. Dürerze), oraz hist. *Burgudni krónika* (Bu 1959) i *A megszabadiott Jeruzsálem* (Bu 1965); pozostawił erudycyjne studia i eseje o literaturze eur. *Műsák testamentuma* (Bu 1985); uważany jest za prekursora nowoczesnych technik narracyjnych w literaturze węg.; jego prozę eksperymentalną cechują: odrzucenie tradycyjnej reguły budowy fabuły i konstrukcji czasu, bogactwo skojarzeń kulturowych, wątki eseistyczne i autotematyczne, luźne skojarzenia myślowe i językowe; na język węg. tłumaczył dzieła J. Swifta, L. Sterne'a, Ch. Dickensa i J. Joyce'a.

Sz. Woronowicz, *Miklós Sz. – szkic do portretu*, Literatura na Świecie 16(1986) z. 4, 78-89; *Pisarze świata. Słownik encyklopedyczny*, Wwa 1995, 1999², 608; J. Okarmus, *Słownik pisarzy świata*, Kr 2004, 2008, 786; J.J. Fekete, *Post. Sz. Miklós és művei*, Ujvidék 2005.

Justyna Natalia Molik

SZENUDA z ATRIPE, saidzkie **Szenute**, bohairskie

Sznudi, Sznuti, ur. ok. 350 (lub 355), zm. ok. 466, kopt. pisarz. Był archimandrytą Białego Klasztoru (Deir el-Abjad) k. → Sauhadz; daty życia Sz. są hipotetyczne, odtworzone na podstawie jego pism i żywotów (N. Lubomierski *Die Vita Sinuthii*, T 2007; *Vita bohairice*, CSCO(C) 16; Besa *The Life of Shenute*, Kalamazoo 1983, wydał D.N. Bell); ok. 371 Sz. wstąpił do klasztoru swego krewnego Pdzola; ok. 385 został jego następcą i do śmierci kierował zespołem klasztorów; prawdopodobnie z → Cyrylem Aleksandryjskim brał udział w Soborze Efez. 431; za jego rządów Białe Klasztor stał się centrum życia monast., rel. i gosp.; dla potrzeb klasztorów (męskich i żeńskich) Sz. wykorzystał wiele tradycji pachomińskich (→ Pachomiusza reguła); prawdopodobnie jako pierwszy wprowadził pisemne ślubowanie nowicjusza; wobec mnichów